

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

ONTINYENT

LA VALL D'ALBAIDA

ACADEMIA
VALENCIANA
DE LLINGÜA

AJUNTAMENT
D'ONTINYENT

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA

SECCIÓ D'ONOMÀSTICA

COORDINACIÓ I GESTIÓ

Unitat de Recursos Tecnicolingüístics

RECULL I TEXT

David Gironés i Micó
Josep Sanchis i Carbonell

DISSENY

Vicent Almar

MAQUETACIÓ I GRAFISME

Guillermo Tomás Lull

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Col·lecció: Onomàstica i Toponímia

Sèrie: Toponímia dels Pobles Valencians
Ontinyent, 114

Editat per: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 València
Tel.: 96 387 40 23
Adreça electrònica: avl@gva.es

Amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Ontinyent

ISBN: 978-84-482-4812-3

Depòsit legal: V-1608-2008

Impressió: Graphic 3

www.avl.gva.es

ONTINYENT

Ontinyent és cap comarcal de la Vall d'Albaida i una de les ciutats més actives i dinàmiques de les comarques centrals valencianes. La població arriba als 36.368 habitants.

El nucli urbà està situat a 382 m sobre el nivell del mar i el terme guanya la màxima altura en l'alt de la Creu (902 m).

El terme municipal, que s'estén en la part occidental de la comarca, es troba entre la serra Grossa, al nord, i la serra de l'Ombria, al sud. Destaca per la seua extensió (126,8 km²) i per la complexitat paisatgística: serres, barrancs, rius, fonts, camins, sendes, vells bancals de cultiu, terres d'horta i secà... La presència humana secular es manifesta en els jaciments arqueològics, heretats, alqueries, ermites i, més modernament, en les nombroses casetes i xalets. Alguns dels paratges més interessants i representatius són el Pou Clar, l'ermita de Sant Esteve, Gamellons, el barranc de Morera, el barranc dels Tarongers i l'arenalet de Pola.

Ontinyent limita pel nord amb Moixent, Vallada i Aiolo de Malferit; pel sud, amb Banyeres de Mariola, Bocairent i Alfafara; per l'est, amb Agullent, i per l'oest, amb Fontanars dels Alforins.

El nucli històric d'Ontinyent té els seus orígens cap al segle XI, quan es va fundar l'anomenat *hisn Untinyân*, és a dir, el castell d'Ontinyent. El rei Jaume I va conquerir la vila l'any 1244 i la va incorporar al Regne de València. Com que tenia caràcter fronterer, el monarca li va atorgar el títol de vila reial. Igual que en altres viles i ciutats valencianes, la conquesta va comportar el començament d'un procés de substitució poblacional, que culminarà l'any 1609 amb l'expulsió dels moriscs.

El 1257 s'obri la primera porta cristiana de la vila, el portal de Sant Pere (actualment de Sant Roc), i el 1319, la porta de la Trinitat per a comunicar la vila i el seu raval. En el segle XIV es fundà l'ermita de Sant Miquel, que després va ser convertida en església.

A les acaballes del segle XV, el raval ja havia crescut més enllà del barranc de l'Almaig o de Sant Jaume, que, terraplenat, es va convertir, temps després, en plaça Major, lloc on es va establir la Casa Capitular o Ajuntament Vell; en la pujada de la Bola estava situada la llotgeta del Mostassaf, protegida per la torre medieval de l'Atxa o del Mirador. D'esta època també és el palau de la Vila, d'estil gòtic.

Encara que la base de la demografia vigorosa d'Ontinyent ha sigut l'aigua (és una de les 10 àrees irrigades més importants de la Comunitat), el tèxtil forma part de la idiosincràsia dels seus habitants. Cal remarcar

que durant el segle XV, i en la primera mitat del segle XVI, la manufactura del tèxtil va experimentar un fort impuls.

A pesar del caràcter irregular de l'augment demogràfic, Ontinyent era a la fi del segle XVI la primera vila en població del regne. El segle XVII, i part del segle XVIII, van significar una època de recés econòmic i demogràfic. Però el retorn del dinamisme econòmic facilità l'acabament de l'imponent campanar de Santa Maria (l'any 1745), un dels campanars valencians més alts i esvelts, que havia començat a alçar-se l'any 1689. Es va construir igualment la torre, adossada a la muralla i a l'antic almodí (segle XVII), que va ser posteriorment local de comèdies i després, jutjats comarcals i registre civil –reconvertit ara en museu arqueològic. Esta torre vigila, des de llavors ençà, la vella església gòtica de l'Assumpció de Santa Maria (segles XIV-XVII). Davant del magnífic convent de les monges Carmelites (1574), aigües avall, fa temps que es va construir un robust pontet, el pont Vell (1501).

La bonança econòmica i el creixement d'Ontinyent continuaran al llarg del segle XVIII i la primera mitat del segle XIX. S'hi bastiren palaus i cases senyorials, com ara la casa-palau de Mossén Vidal, a la vila; i als raval, la casa Jordà, amb un porxet que comunica amb la vella plaça de Baix (seu del Museu Fester), la casa de Maians, el palau dels barons de Santa Bàrbera, la casa Nadal, la casa Cerdà, el palau dels Puig o de Velázquez (actual biblioteca i arxiu municipal), la casa del marquès de Colomer en la placeta de l'Escrà i, al costat d'unes cases porticades, on acaba la plaça Major i comença el carrer del Regall, la casa d'estil gòtic del comte de Torrefiel (segles XVI-XVIII), que, restaurada, és la seu del nou ajuntament d'Ontinyent. Durant els segles XIX i XX es van consolidar els barris del Poble Nou i l'Ermíteta –el pont Nou és de l'any 1892. Des de les dècades finals del segle XIX, el tèxtil va anar prenent volada. La transformació en una societat industrialitzada tingué lloc en els anys cinquanta del segle XX. La industrialització explica l'explosió demogràfica i urbanística. Així les coses, es va planificar i ampliar la ciutat: primerament el barri del Llombo, i en la segona mitat del segle, els barris de Sant Josep i Sant Rafael. El pont de Santa Maria es va construir l'any 1953. Però la ciutat d'Ontinyent del segle XXI encara continua creixent, de la mateixa manera que creixen les casetes, les segones residències i les urbanitzacions (Hèlios, L'Ombria dels Frares-Casa Garcia, El Pilar i Les Aigües), i els polígons industrials del Pla, del Pla de Sant Vicent i de l'Altet.

OROGRAFIA, PARTIDES I VIES DE COMUNICACIÓ

Orografia

Alt de Fèlix
Alt de l'Àguila
Alt de la Creu
Alt de la Savina
Alt de les Figueroles
Alt de les Moles
Alt de les Olles
Alt de Pellisser
Alt de Tormo
Alt del Caldero
Alt del Castellar
Alt del Corb
Alt del Corso
Alt del Flare
Alt del Molló Coca
Alt del Paller
Alt del Quincaller
Alt del Torrater
Alt dels Bous
Alt dels Carlistes
Alt Domengero
Alt Gord
Alt Redó
Alt Redó (Barranc de la Creu)
Altet de l'Aire
Altet de la Creu
Altet de la Gitadeta
Altet de la Simeta
Altet de Roses
Altet de Toledo
Altet dels Turcassos
Cabeço de Tiriran
Cabeço Gordo
Coll de la Campana
Cova de l'Avern
Cova de l'Hedra
Cova del Pilar
Cresta de la Balarma
Cresta de la Cornicabra
el Cagalló del Gegant
el Cantal de la Rabosa
el Copet de l'Ensalada
el Monestir
el Portitxol
els Runals
Foia de l'Assut
Foia dels Cellers
Foieta dels Comtes
l'Esmoladora
la Canyada
la Moleta
la Serreta
Lloma Bona
Lloma del Xorlit
Lloma Verda
Llomes de Fuset i de Medina
Llomes del Geperut
Mola Gran
Penya Alta
Penya de la Ferradura
Penya de les Dotze
Penya Roja
Pla de les Botifarres
Pla de les Carrilades
Pla de les Codolles
Pla de les Figueroles
Pla de les Simes
Pla de Mançano
Pla de Mossén Conca
Pla de Ponce

Pla de Ponç
Pla de Sant Vicent
Pla de Xirivà
Pla del Quincaller
Pla dels Caragols

Pontal Ample
Serra d'Agullent
Serra d'Ontinyent
Serra de la Solana
Serra Grossa

Altres llocs d'interés

Batà d'Alcanyís
Cementeri
Creueta de Biar
Ermita de Morera
Ermita de Sant Esteve
Ermita de Sant Josep del Pla
Ermita de Sant Vicent

Ermita de Santa Anna
Estació d'Ontinyent
l'Arcada
Molí de Cantó
Molí de Comas
Molí de la Fos

Partides i paratges

Benarrai
Caputxins
el Carrascal de Ponce
el Llandet
el Llombo
el Mancebo
el Pla
l'Agrillent
l'Albellar
l'Arenalet de Pola
l'Escalerola
la Canal

la Costa
la Foia de la Perera
la Gronsa
la Pedrera
la Planeta
la Punta de Palis
la Punta de Torús
la Punta del Cuerno
la Serratella
la Soterranya
les Aigües
Ombria dels Postes

Vies de comunicació

Assagador de la Font Freda
Assagador del Pla
Camí de Biar
Camí de Gamellons
Camí de l'Ombria

Camí de la Font
Camí de la Font de la
Puríssima
Camí de la Garrofera
Camí de la Lloma Verda

Camí de la Moneda
Camí de la Pólvara
Camí de la Verònica
Camí de Mossén Conca
Camí de Ponce
Camí de Sant Esteve
Camí del Torrafer
Camí dels Presos

Camí Vell d'Agullent
Carretera d'Agullent
Carretera d'Alfafara
Carretera de Fontanars
Carretera de Vallada
Senda dels Cinc Germans
Senda dels Enginyers

HIDROGRAFIA

Hidrografia natural

Barranc Aspre
Barranc de Ballester
Barranc de Borràs
Barranc de Bunyol
Barranc de Canyarets
Barranc de Gamellons
Barranc de l'Adern
Barranc de l'Àguila
Barranc de l'Arcada
Barranc de l'Escala dels Gats
Barranc de l'Infern
Barranc de la Barberana
Barranc de la Bessona
Barranc de la Campana
Barranc de la Casa Mora
Barranc de la Conyesa
Barranc de la Cosa
Barranc de la Cova de l'Avern
Barranc de la Crebantada
Barranc de la Creu
Barranc de la Figuereta
Barranc de la Garrofera
Barranc de la Junquereta
Barranc de la Lloma Rasa

Barranc de la Pedrera
Barranc de la Penya Alta
Barranc de la Penya Roja
Barranc de la Puríssima
Barranc de la Tanca
Barranc de la Vall Seca
Barranc de la Xossa
Barranc de les Cordelleres
Barranc de les Lloberes
Barranc de les Neus
Barranc de les Saleretes
Barranc de Matamoros
Barranc de Morera
Barranc de Palàcios
Barranc de Palleta
Barranc de Pixadors
Barranc de Riello
Barranc de Santa Rosa
Barranc del Cabeço Gordo
Barranc del Cau Fumat
Barranc del Gamelló
Barranc del Gorgorróbio
Barranc del Portitxol
Barranc del Pou Clar

Barranc del Rei
Barranc del Sapo
Barranc del Vencinill
Barranc dels Caragols
Barranc dels Caus
Barranc dels Ossos
Barranc dels Ports
Barranc dels Sumadors
Barranc dels Tarongers
Barranc Gran
Barranc Molar
Barranquet de Pola
Font de Ballester
Font de Cal Corretger
Font de la Baronia de Dalt
Font de la Canal
Font de la Llúcia
Font de la Perdiguera
Font de la Puríssima

Font de la Teula
Font de la Tosca
Font de la Tosqueta
Font de Reig
Font del Barranc dels Tarongers
Font del Cirer
Font del Gorgorróbio
Font del Llandet
Font del Nano
Font del Raboser
Font del Terròs
Font Pudenta
Fonteta de Ferrero
Naixement de la Vall Seca
Pou Clar
Pou de l'Olleta
Pou del Canyís
Riu Clariano

Hidrografia artificial

Pou Manifest

POBLAMENT

Poblament

Alqueria de Marc
Alqueria de Pellisser
Alqueria de Sabata
Alqueria Leris
Alqueries de Reig
Borràs de Baix
Ca Cristina
Ca Eusebi
Ca Gorrita

Ca Pallús
Ca Sanxis
Ca Senentes
Ca Torró
Cal Canonge
Cal Corretger
Cal Doctor
Cal Fondo
Cal Morenet d'Agullent

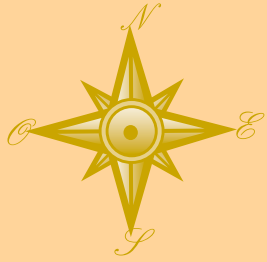
Cal Pi
Cal Pi (Barranc de la Bessona)
Cal Rei de Baix
Cal Rei de Dalt
Cal Vicari
Cals Capellans
Cals Flares
Cals Pilars
Can Ferran
Can Tadeu
Can Tomàs
Can Vicent
Canyarets
Casa Baixa
Casa Bona
Casa d'Esparça
Casa d'Otos
Casa de Balones
Casa de Bella
Casa de Bonavista
Casa de Borràs
Casa de Calvo
Casa de Cambra
Casa de Campos
Casa de Campos (Riu Clariano)
Casa de Coll
Casa de Conca
Casa de Cubelles
Casa de Galindo
Casa de Gamellons
Casa de Garcia
Casa de Garcia de Dalt
Casa de Garcia Simó
Casa de l'Alba
Casa de la Baronia de Baix
Casa de la Baronia de Dalt
Casa de la Moneda
Casa de la Pólvora
Casa de les Fites
Casa de Medina
Casa de Molina

Casa de Moltó
Casa de Mora
Casa de Peres
Casa de Petrola
Casa de Pola
Casa de Ponce
Casa de Presència
Casa de Salses
Casa de Sanç
Casa de Santa Bàrbera
Casa de Sanxis
Casa del Port
Casa del Pospelat
Cases de Siscar
Cases del Pont de Gandia
Caseta de Gandia
Caseta de Mora
Caseta de Penya
Corral de l'Aracila
Corral de la Garnatxa
Corral de Lluch
Corral de Martines
Corralet de Cabeçons
Corralet de Naripa
el Campello
el Garrofer de l'Hora
el Marqueset
el Navarro
el Pontó de Merín
Etxeberri
Fuset
l'Alianda
l'Altet de Pola
l'Assagadoret
l'Escalerola
l'Esperança
la Barberana
la Campaneta
la Clariana
la Costereta de Borja
la Garnatxa

la Giralda
la Lloma Rasa
la Llomandilla
la Maiansa
la Melonera
la Palmera
la Pedregosa
la Perdiguera
la Ponça
la Ponceta
la Seix
la Torreta
la Venta Vella
la Xossa
les Animes
les Creuetes
Mirambé
Missalgar
Morera
Ontinyent
Patiràs
Sant Francesc

Sant Jacint
Sant Joan
Sant Pasqual
Sant Pere
Sant Vicent
Santa Elena
Santa Rosa
Teular de Matarredona
Teular de Mollà
Teular de Morelló
Teular de Panxabuida
Teular de Santa Bàrbera
Tiriran
Torre de Ferrero
Torre de Marc
Torre de Torús
Urb. El Pilar
Urb. Hèlios
Urb. L'Ombria dels Frares-Casa de Garcia
Urb. Les Aigües
Venta Nova

Hidrografia

TERME DE FONTANARS DELS ALFORINS

TERME DE MOIXENT

TERME DE VALLADA

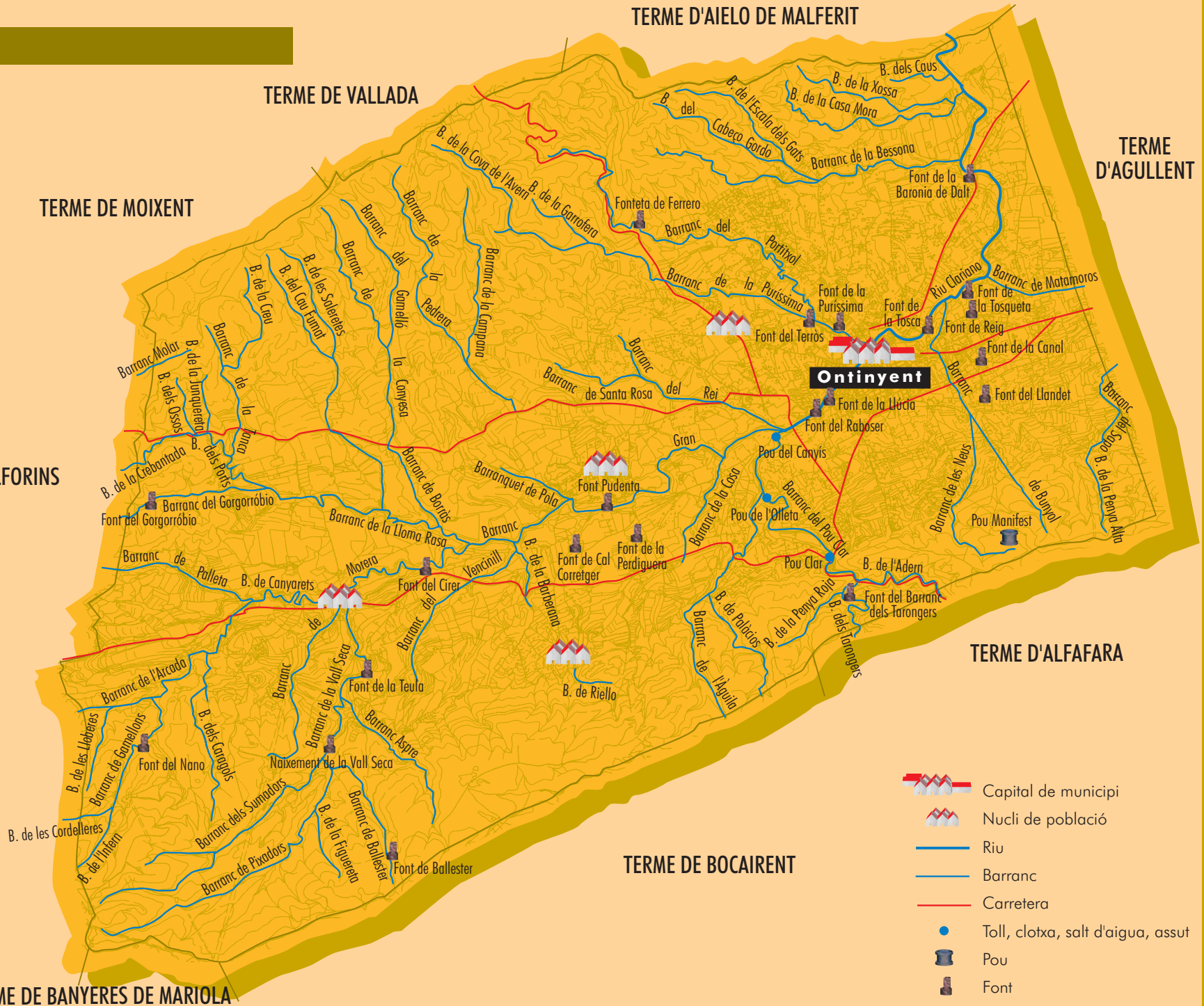
TERME D'AIELO DE MALFERIT

TERME D'AGULLENT

TERME D'ALFAFARA

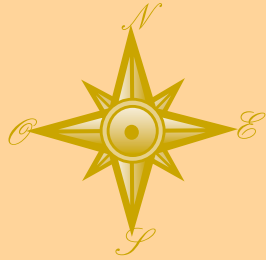
TERME DE BOCAIRENT

TERME DE BANYERES DE MARIOLA

- Capital de municipi
- Nucli de població
- Riu
- Barranc
- Carretera
- Toll, clotxa, salt d'aigua, assut
- Pou
- Font

Poblament

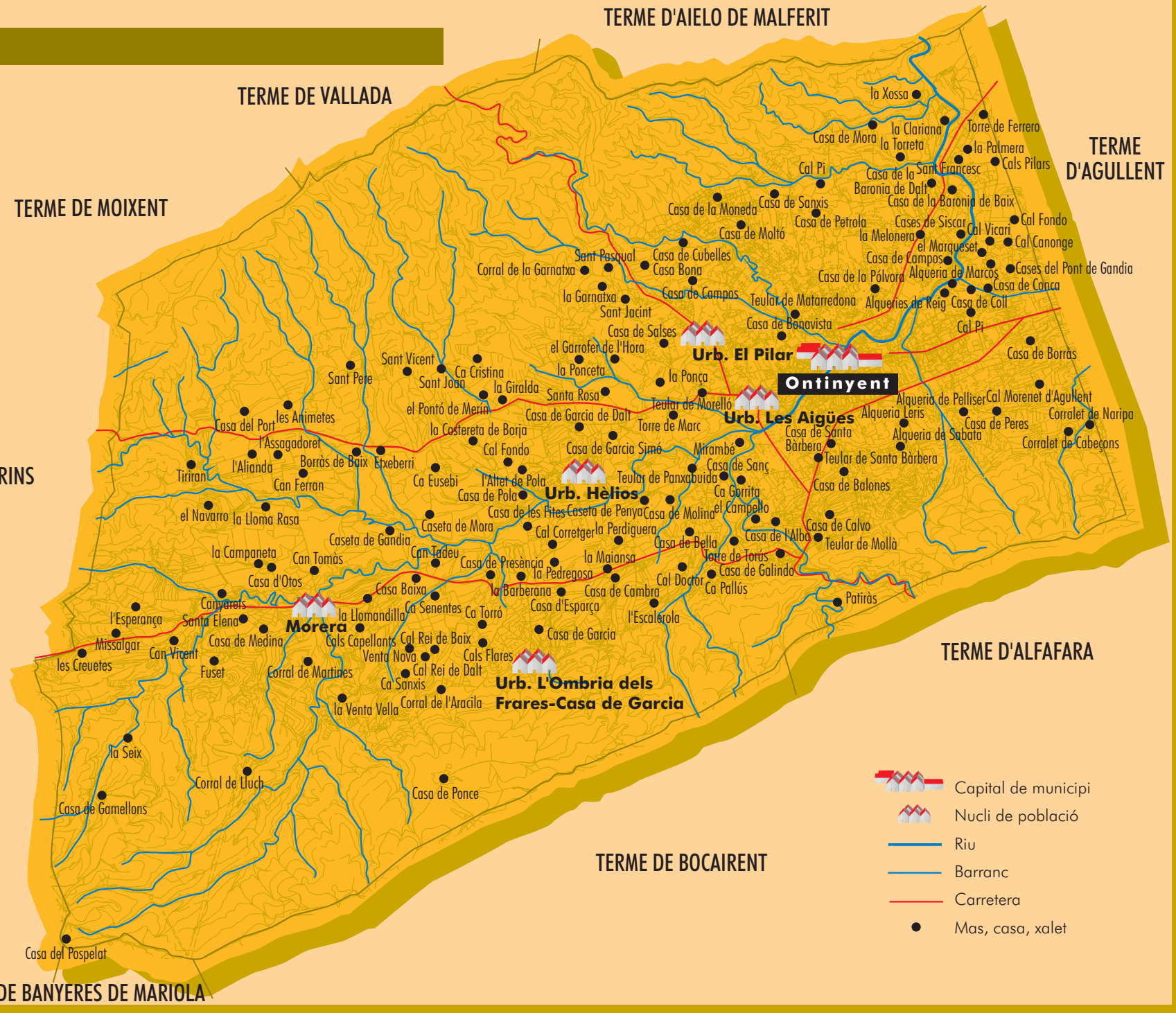
TERME DE
FONTANARS DELS ALFORINS

TERME DE MOIXENT

TERME DE VALLADA

TERME D'AIELO DE MALFERIT

TERME
D'AGULLENT

TERME DE BANYERES DE MARIOLA

- Capital de municipi
- Nucli de població
- Riu
- Barranc
- Carretera
- Mas, casa, xalet